

УДК 371.715

Гіренко І.В.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ

У статті розглядаються деякі особливості викладання іноземної мови професійного спрямування на сучасному етапі. Наближення якості навчання іноземних мов у вищій технічній школі до європейських стандартів неможливо без використання сучасних методів. Зокрема, доводяться переваги проблемного навчання в процесі іншомовної підготовки студентів.

Ключові слова: іноземна мова професійного спрямування, сучасні методи навчання, проблемне навчання, іншомовна комунікативна компетенція.

Розширення Європейського Союзу призводить до значних змін у різних сферах суспільного життя, в тому числі й у сфері освіти. Створення єдиного загальноєвропейського простору ставить важливі завдання в межах підвищення мобільності студентів, більш ефективного міжнародного спілкування, кращого доступу до інформації та глибшого взаєморозуміння. Значно зростає роль викладання іноземної мови професійного спрямування.

Знання іноземної мови як засобу спілкування є невід'ємною частиною соціального розвитку на сучасному етапі. Процес європейської інтеграції вимагає високого рівня комунікативної компетентності як обов'язкового компонента вищої освіти.

Щоб задовольнити ці потреби, необхідно реформувати викладання іноземної мови професійного спрямування у вищих закладах освіти. Іноземна мова професійного спілкування – це заняття спеціального змісту, значення якого зростає від першого до останнього семестру. Особливо важливо, щоб іноземна мова професійного спілкування викладалася з першого року навчання студентів.

Щодо змісту викладання іноземної мови професійного спрямування, теми навчального процесу мають визначатися специфічними аспектами певного вищого навчального закладу, та бути тісно пов'язаними з метою, принципами та методами викладання. У центрі навчального процесу знаходиться студент, викладач є координатором та ініціатором цього процесу.

Мета статті – розглянути деякі особливості викладання іноземної мови професійного спрямування в технічному ВНЗ на сучасному етапі.

Потреба у професійному спілкуванні поряд із потребою в діяльності є визначною в становленні особистості майбутнього фахівця. Такі дослідники, як Л. Виготський, В. Михайлюк, Н. Реутов, Н. Бориско, Е. Ганиш та інші, вважають, що тільки через спілкування здобуваються знання, життєвий досвід, формується особистість. Професійне спілкування має допомогти особистості розвиватися, підвищувати свій загальний, інтелектуальний і фаховий рівні. Тому логічне, правильне, доречне професійне мовлення має бути внутрішньою потребою студента. Поняття "мовлення" як певний вид діяльності було визначено Л. Виготським [5, с. 40], за яким професійне мовлення необхідно розглядати як вид діяльності людей певної галузі знань, що знаходить виявлення у користуванні мовою конкретного фаху в процесі спілкування. В. Михайлюк вважає, що "знання мови професії підвищує ефективність праці, продуктивність виробництва, допомагає краще орієнтуватися в безпосередніх ділових стосунках" [6, с. 33]. Н. Бориско має думку, що мета викладання іноземної мови професійного спрямування – формування спеціальної міжкультурної комунікативної компетенції, яка охоплює мовну, соціальну, культурну, професійну та навчальну компетенції. Основні принципи викладання іноземної мови професійного спілкування включають комунікативний підхід, спеціальний професійний підхід, автономне

навчання та інші [2, с. 23]. Однак деякі фахівці вказують: незважаючи на те, що зміст навчання іноземної мови, яка викладається як загальноосвітня дисципліна у всіх типах навчальних закладів, і зміст навчання профільно-орієнтованої іноземної мови відрізняються, процеси вивчення і оволодіння мовою у профільно-орієнтованому курсі такі ж, як і в загальноосвітньому курсі. Іншими словами, не існує методик навчання мови для спеціальних цілей, які не властиві навчанню мови взагалі. З іншого боку, деякі дослідники, які вивчають особливості навчання мови професійного спілкування (Т. Хатчинсон, А. Вотерс, Р. Джордан, Д. Брінтон), дійшли висновку, що курс навчання профільно-орієнтованої іноземної мови не може не використовувати методологію і методи тих дисциплін, які він обслуговує. Тобто, питання про те, яким чином поєднувати традиційні і спеціальні методи і підходи при організації курсу іноземної мови професійного спрямування, залишається відкритим.

Особливу складність для організації процесу професійної підготовки має визначення її пріоритетів, провідної мети навчання і професійної підготовки. Так, система професійної підготовки одночасно забезпечує і виконання певного державного замовлення на спеціаліста, і є певним етапом і засобом життєвого самовизначення.

У сучасних умовах розвитку, розширення й поглиблення міжнародних наукових, технічних і інших контактів практичне володіння іноземною мовою є обов'язковою умовою успішної професійної діяльності фахівця – випускника вищого технічного закладу освіти. Особливого значення набувають усні форми спілкування іноземною мовою, тому важливими завданнями, які стоять перед технічними вищими навчальними закладами, є навчання усного професійно орієнтованого мовлення й уміння розуміти професійно орієнтоване мовлення.

Сучасні вимоги до рівня володіння іноземною мовою професійного спрямування вступають у певне протиріччя з навчанням. Переобтяженість програм загальнонауковими і фаховими дисциплінами позбавляє можливості збільшити, а часом і зберегти кількість годин, відведених на іноземну мову. Отже, дослідники в галузі викладання іноземної мови наполягають на актуальному виробленні концепції наближення якості навчання іноземних мов у вищій технічній школі до європейських стандартів і втілення цієї концепції в практику навчання. Концепція має базуватися на принципах системності, міждисциплінарності, інтегративності. Необхідно брати до уваги інтегративний характер як самої мовленнєвої взаємодії, так і інших методичних принципів, а саме принципу врахування рекомендацій Комітету з питань Ради Європи та програми "Англійська мова для професійного спрямування" [1, с. 35].

Підготовка з іноземної мови у вищій школі потребує вдосконалення системи організації навчання, створення ефективних дидактичних систем, нових технологій, форм і методів навчання, які могли б забезпечити інтенсивне оволодіння системою знань і на цій основі – суттєве підвищення рівня діяльності студентів.

Зараз існує суперечність між зростаючими вимогами суспільства до рівня професіоналізму особистості та існуючою практикою професійної підготовки студентів, між якісною нетотожністю навчальної діяльності та діяльності професійної. Певною мірою подолання цієї проблеми можливе через застосування таких форм та методів навчання й виховання, які б не тільки передавали сукупність знань, а й забезпечували оптимальний особистісний розвиток загалом, трансформацію пізнавальної діяльності у професійну і відповідно зміну потреб, мотивів, цілей. Особлива увага приділяється застосуванню новітніх технологій, наприклад, мультимедійних [3, с. 30].

У процесі навчання студенти технічного ВНЗ мають набути такого рівня комунікативної компетенції, який дозволив би користуватися іноземною мовою у встановленні усних контактів із закордонними фахівцями, під час участі в наукових конференціях. У зв'язку з цим виникають природні комунікативні ситуації, в яких необхідно зрозуміти іншомовне мовлення фахівця і висловити свої міркування з тієї

чи іншої проблеми. Серед подібних ситуацій можна назвати такі: 1) участь у міжнародних конференціях, симпозіумах, конгресах, на яких необхідно зрозуміти доповідь чи повідомлення іноземною мовою; 2) мовленнєві контакти під час подібних зустрічей; 3) обговорення договорів, угод за фахом; 4) мовленнєві контакти, пов'язані зі спільною підприємницькою діяльністю [5, с. 24].

Разом з тим, важливим є створення навчальних ситуацій, у яких необхідно зрозуміти професійно спрямоване іншомовне мовлення, наприклад: сприймання лекцій іноземною мовою і виступ на семінарах, захист дипломної роботи іноземною мовою, підготовка студентів для навчання за фахом за кордоном. Готувати фахівців до участі в подібних ситуаціях необхідно ще в стінах ВНЗ на заняттях з іноземної мови. При цьому варто взяти до уваги, що навчання елементів офіційного спілкування неможливо без попереднього етапу навчання спілкування на побутовому рівні. І змістовно, і за мовними моделями повсякденне мовлення набагато доступніше студентам на початковому етапі навчання, ніж офіційне мовлення, і, в той же час, у край необхідне в практичному спілкуванні.

Інтереси студентів ВНЗ концентруються навколо зацікавленості своєю майбутньою професією, тому на заняттях необхідно створювати комунікативну обстановку, яка б мобілізувала їхню активну осмислену діяльність. Комунікативна обстановку моделюватиме процес реального спілкування, і мова з самого початку її вивчення використовуватиметься в природних ситуаціях спілкування або максимально до них наближених. Принцип комунікативності, заснований на твердженні психології про те, що мовленнєва діяльність людини, як і будь-яка інша, умотивована та цілеспрямована [6, с. 65]. У наслідок цього на заняттях з іноземної мови у студентів збуджують інтерес такі види мовленнєвої діяльності, за допомогою яких вирішують інтелектуальні завдання професійного рівня.

У процесі викладання іноземної мови професійного спрямування можна виділити певні важливі підходи. На сучасному етапі навчальний процес вимагає від викладача створювати проблемні ситуації та організовувати активну самостійну діяльність студентів для їх розв'язання. Це стимулює творче навчання студентів. Головною рисою такого підходу є намагання не просто дати певну суму знань студентам, якісь правила або інструкції, але мотивувати їхню дослідницьку діяльність та самостійне мислення.

Загальновідомо, що всі сучасні знання та будь-які наукові відкриття відповідають на одне або ряд запитань та одночасно ставлять десяток нових. Розвиток творчої, самостійної та пізнавальної діяльності студентів буде успішним, якщо викладач залучатиме їх до активного процесу доведення та обґрунтування їхньої власної точки зору щодо певної проблеми. Такі заняття перетворюються на діалоги, спільне мислення. Навчальна проблема стає предметом дослідження, вона будується та розкривається студентами. Отже, головною метою такого підходу є створення проблемних ситуацій; пізнавальна діяльність студентів при цьому включатиме пошук, аналіз та розв'язання різних проблем, які, у свою чергу, вимагають актуалізації знань і вмінь, що часто мають професійне спрямування. У сучасній теорії проблемного навчання існує тенденція виокремлювати два типи проблемних ситуацій: психологічні, пов'язані зі студентами, та педагогічні, що стосуються викладачів [8, с. 24]. Педагогічні проблемні ситуації створюються викладачами для того, щоб активізувати мислення, зацікавленість студентів та наголосити на важливості проблеми, що обговорюється. Психологічні проблемні ситуації є абсолютно індивідуальними. Проблемні ситуації можуть бути створені на всіх етапах навчального процесу: під час пояснення нового матеріалу, повторення раніше вивченого, контролю знань та вмінь.

Такий підхід розвиває творче мислення та стимулює таку діяльність студентів, як обговорення, слухання інших думок, обґрунтування власної думки, знаходження

компромісу з іншими, лаконічне висловлювання, знаходження не одного, а декількох варіантів вирішення проблеми, робота в парах та групах. Студенти вчаться бути толерантними, уважними і дружелюбними. Отож, такий підхід розвиває самостійне творче мислення, залучає їх до дослідницької роботи, формує їхній пізнавальний інтерес, дослідницькі вміння. Він також мотивує співпрацю та взаємодію викладача і студента.

Визначаючи тенденції у викладанні іноземної мови, дослідники сьогодні називають передусім реалізацію комунікативного підходу. Комунікативно-орієнтоване навчання передбачає формування в студентів комунікативної компетенції, яка вважається сформованою, якщо майбутній фахівець використовує іноземну мову, щоб самостійно отримувати й розширювати свої знання і досвід [2, с. 25]. У рамках викладання іноземної мови професійного спрямування комунікативний підхід ефективно реалізується за допомогою використання дидактичних ігор, коли під час заняття ситуація стосується майбутньої професії студентів чи безпосередньо професійного роду занять учасників. Такі ігри сприяють розвитку інтелекту, пам'яті, впливають на емоційну сферу особистості, мотивують комунікативну, мовленнєву, пізнавальну і творчу діяльність. Розвинені інтелектуальні вміння та загальна культура мислення – це риси, які мають певну цінність для самоосвіти спеціаліста, що є метою всього навчального процесу у вищому навчальному закладі.

У процесі опанування професійною термінологією необхідно поєднувати різні засоби навчання. Найчастіше використовують підручник та наочні засоби навчання (таблиці, схеми). З огляду на значний обсяг наукової та професійної термінології, яку мають засвоїти студенти, на невелику кількість годин, відведених на опанування професійної лексики, постає питання про інтенсифікацію та оптимізацію навчального процесу.

Розширення словника студентів професійною термінологією здійснюється під час вивчення всіх дисциплін, але активізація вже досягається за допомогою різних вправ. Успіх цієї роботи значною мірою залежить від того, щоб терміни сприймалися і засвоювалися студентами не ізольовано одне від одного, а певними комплексами. Це має бути враховано в текстах вправ, у яких матеріал треба подавати на основі смислових, лексичних, граматичних та словотвірних особливостей. Такий підхід допомагає цілеспрямовано сформувати професійну термінологічну компетентність студентів, а вона дозволить значно підвищити рівень пізнавальної діяльності, яка мобілізує творчий потенціал особистості. Потреба в знаннях професійної термінології вимагає постійного професійного самовдосконалення, що сприяє безперервному професійному зростанню. Тоді студенти мають підвищений інтерес до майбутньої професії. Однак, варто зауважити, що цього рівня можуть досягти одиниці.

Таким чином, іноземна мова професійного спрямування є обов'язковим компонентом фахової підготовки спеціаліста. Від рівня його сформованості значною мірою залежать результати праці. Аналіз джерел з проблеми свідчить про необхідність створення у процесі підготовки майбутніх фахівців на заняттях з іноземної мови таких умов, які сприяли б формуванню "мовної" професійної компетентності студентів та підготували їх до здійснення ефективної комунікаційної взаємодії у майбутньому професійному середовищі.

Список використаних джерел

1. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Наук. редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С.Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
2. Бориско Н.Ф. Общеєвропейские компетенции владения иностранным языком: Изучение, обучение, оценка. Анализ некоторых аспектов / Н.Ф.Бориско // Ін. мови. – 2005. - №1. – С. 22-25.

3. Бородіна Г.І. Комунікативно-орієнтоване навчання іноземній мові у немовному віці / Г.І.Бородіна // Ін.мови. – 2005. - №2. – С. 28-30.
4. Выготский Л.С. Мышление и речь / Л.С.Выготский. – М. : Лабиринт, 1996. – 416 с.
5. Драб Н.Л. Комплекс вправ для навчання професійно-спрямованого монологічного мовлення студентів-економістів / Н.Л.Драб // Іноземні мови. – 2002. - №1. – С. 22-25.
6. Калмыкова Е.Н. Реализация взаимодействия лингвистической и коммуникативной компетенции / Е.Н.Калмыкова / Сб. научн. трудов МГНЛУ. – Вып. 431. –М., 1999. – С. 65.
7. Михайлюк В.С. Українська мова професійного спілкування / В.С.Михайлюк // Дивослово. - 2004. - №6. – С. 33.
8. Морська Л.І. Сучасні тенденції у викладанні іноземних мов для спеціальних цілей // Іноземні мови. – 2002. - №2. – С. 24.

Some peculiarities of ESP teaching are considered in the article. Without implementation of modern methods in the foreign languages teaching it is impossible to achieve the European quality of knowledge in higher technical educational establishments. In particular, the advantages of the problem approach to students' teaching have been proved.

Key words: *foreign language for special purposes, modern teaching methods, problem approach, foreign language communicative competence.*

УДК 811.161.2'374

Горіна Ж. Д.

ПОЛІЛІНГВАЛЬНА І ПОЛІКУЛЬТУРНА ПАРАДИГМА СУЧАСНОЇ МОВНОЇ ОСВІТНЬОЇ СИСТЕМИ

Автор обґрунтовує, що полікультурна парадигма сучасної мовної освіти, яка сформувалася в результаті зміни мети навчання рідної мови та його методологічних засад, передовсім базується на принципах формування полікультурної особистості, на усвідомленні меж предметної ділянки освітнього простору – співвідношення культури і соціуму.

Ключові слова: *міжкультурна комунікація, полімовна особистість, принципи рідномовного навчання*

Розвиток ідей полікультурної і полілінгвальної освіти у світі зумовлений загальними тенденціями інтеграції, діалогу мов і культур, розширенням сфери міжкультурної комунікації. Міждисциплінарний характер досліджуваної проблеми впливає з того, що в контексті ідей філософії освіти міжкультурна і міжмовна взаємодія майбутніх учителів розглянута як об'єктивна універсальна категорія, як методологічний принцип пізнання природи і людей, а отже, як поняття, що неодмінно інтегрує здобутки людинознавчих наук (філософія, соціологія, культурологія, психологія, педагогіка).

Зміна цілей мовної освіти, її методологічних засад з усією очевидністю призвела до формування міжкультурної парадигми – нової онтології сучасної мовної освіти. Багато хто з учених (М.Алефіренко, І.Зимня, О.Селіванова) поділяє зміст поняття “наукова парадигма”, запропонований Т.Куном у його нарисі “Структура наукових революцій” (1975), як “визнані всіма наукові досягнення, які протягом певного часу пропонують модель постановки проблем та їх розв’язань” [1, с. 17].

З легкої руки Томаса Куна і термін “парадигма”, і позначуване ним поняття досить швидко узвичаїлися в науковому обігу при визначенні сукупності переконань,